

Während dieser Zeit wirkten in der J. G. folgende Lehrer: Ozias Rosenwasser (1794—1798), Raphael Kohner (1798—1800), Salomon Löbl Bloch (1800—1807), Nehemias Singer in Prostibor (1807 bis 1811), Moses Spitz in Darnschlag übersiedelte 1811 nach Lukawitz, Markus Epstein in Prostibor (1816), Abraham Weiskopf (1816—1820), Salomon Franck (1820), Gabriel Franck (1825), Salomon Hartmann (1832).

Für das Jahr 1840 wurden neue Judenmatriken eingeführt, welche vom 1. November 1839 beginnen. Wir finden darin folgende Judenfamilien: Salomon Steiner Nr. XV, Abraham Fischer Nr. II, Ezechiel Raumann Nr. IX, Joachim Steiner Nr. IX, Nehemias Weil, Moses Sperber Nr. XIII, Moses Raumann, Samsen Weiner Nr. II, Jakob Auer, Dr. Leopold Wölfler, Kopetzen, Josef Grünhut, Pfeifenmacher in Darnschlag, Seligmann Eckstein in Darnschlag Nr. 6, David Eckstein in Prostibor Nr. 26, Benedikt Hofmann in Prostibor Nr. 36, Isaak Eckstein Nr. II, Ezechiel Raumann Nr. XI, Isaak Lederer Nr. X, Benedikt Wudel Nr. IX, Salomon Weiner Nr. X, Abraham Fischer in Prostibor, Löbl Schwarz, Fleischhauer, Lazar Schwarz, Hausierer, Samuel Steiner in Darnschlag, Elias Hecht in Darnschlag, Emanuel Hofmann, Bauernhofpächter in Darnschlag, Abraham Steiner, Hausierer in Darnschlag, Ozias Israel, Israel Raumann, Ozias Steiner, Fleischhauer, Moses Lederer, Abraham Habermann Nr. XV, Isak Steiner, Hausierer in Prostibor, Wolf Steiner Nr. X, Simon Steiner Nr. 46, Josef Eckstein Nr. 15, Wilhelm Steiner, Jakob Lurie in Prostibor.

Als Lehrer werden genannt: Kohner-Steiner, Filant und Schutzjude Nr. XI, Lehrer und Matrikenführer (1840), Josua Goldstein, jüdischer Lehrer in Darnschlag (1844), Aron Gartenzaun, jüdischer Lehrer in Prostibor (1853—1859), gebürtig aus Deschenitz, Pilsner Kreis, Ignaz Rosenbaum, jüdischer Lehrer in D., gebürtig aus Schönind, Bezirk Eger, Jakob Bäuml, Lehrer in D., gebürtig aus Leskau (1854). Im J. 1849 gab es in D. 42 Familien mit 266 Seelen. (Kohn, p. 408.)

Die Häuser der Juden waren mit den römischen Ziffern I—XV bezeichnet. Nr. XII war ihr Gemeindehaus. Nr. VI die Synagoge, die am 16. Mai 1878 mit den benachbarten Häusern Nr. V, 12, 13 u. 14 durch Blitzschlag eingeäschert wurde. Die Synagoge war ganz aus Holz gebaut und mit schönen Malereien geschmückt. Sie wurde nicht mehr aufgebaut, weshalb die Synagoge für die wenigen noch vorhandenen Judenfamilien in Nr. XII untergebracht wurde. Die Judenhäuser wurden nach und nach an Christen verkauft, während die Juden selbst in verschiedene Städte Böhmens, nach Wien, Deutschland und Amerika auswanderten. Das Gemeindehaus der Juden Nr. XII wurde im Jahre 1895 ebenfalls verkauft.

Der letzte jüdische Lehrer war Anspach David Witko, der im Jahre 1895 nach dem Verkaufe der Synagoge die Gemeinde verließ. Die letzte im Hause Nr. 57 ansässige Judenfamilie Wilhelm Steiner verkaufte im Jahre 1909 das Haus und das Geschäft dem Kaufmann Josef Amann aus Waldheim und übersiedelte nach Tachau.

Gegenwärtig ist von der ehemaligen J. G. nur der alte Judenfriedhof übriggeblieben. Derselbe liegt am Westabhang des 484 m hohen Berges Weißerstein mit schöner Fernsicht auf die Siebenberge und den nördlichen Böhmerwald. Er ist 23 a

groß, wurde 1801 neu angelegt und i. J. 1905 erweitert. Gegenwärtig werden noch Juden aus den Dörfern Nedraschitz, Kostelzen, Hochsemowitz, Mirschkau, Darnschlag und Prostibor bestattet, früher auch aus den Städten Kladrau und Mies. Von den vielen Ruhestätten seien erwähnt: David Ekstein, Rabbiner, gestorben 81 Jahre alt am 21. November 1892. — Benedikt Hofmann aus Prostibor, gestorben am 10. Juli 1890, 83 Jahre alt. — Leopold Wölfler, praktischer Arzt in Kopetzen, geboren am 29. März 1806, gestorben am 6. Jänner 1889 in: 83. Jahre seines Gott und Menschen wohlgefälligen Lebens, im 52. Jahre seines aufopfernden ärztlichen Wirkens. Trost und Rat den Unglücklichen und Armen, Hilfe und Hoffnung den Kranken zu bringen, war seine Lebensaufgabe. — Siegmund Wölfler, Bankier, geboren am 2. Feber 1839 in Kopetzen, gestorben am 12. Juli 1913 in Wien. — Jakob Bäuml, Lehrer, geboren in Leskau am 27. April 1806, gestorben in Kladrau am 17. August 1894. — Jakob Lurie aus Prostibor, gestorben am 6. November 1912 im 67. Lebensjahre. Er war der letzte Vorsteher und Schächter/der J. G. Döltischen. — Ein hervorragendes Mitglied der J. G. war der praktische Arzt Leopold Wölfler, welcher im Hause Nr. 9 in Kopetzen wohnte. Dieses Haus gehört gegenwärtig den Herren Simon u. Anton Hoffmann, Eisenhandlung in Pilsen. An demselben befindet sich eine Gedenktafel mit der Inschrift: „In diesem Hause lebte und wirkte der praktische Arzt Leopold Wölfler vom Jahre 1837—1889.“

Sein Sohn war der berühmte Arzt Hofrat Professor Dr. Anton Wölfler, der am 31. Jänner 1917 in Hietzing starb und dessen Gebeine am 24. Feber 1926 nach Prostibor überführt wurden. Er war im Jahre 1850 in Kopetzen geboren, absolvierte das Gymnasium in Pilsen, dann die Universität in Wien, und trat 1874 in Bilroth's Klinik ein. Mit 35 Jahren wurde er zum Vorsteher der Grazer chirurgischen Klinik ernannt und 10 Jahre später berief ihn die deutsche medizinische Fakultät in Prag zum Nachfolger Gussenbauers. Die Ferienzeit verbrachte Dr. Wölfler zu meist in seiner Villa in Kopetzen. Eine Erholungszeit waren diese Wochen für Dr. Wölfler nicht, denn jeden Tag kamen Kranke aus nah und fern und fanden kostenlos ärztliche Hilfe.

Im Gedenkbuche der im Jahre 1899 gegründeten freiwilligen Feuerwehr in D. sind folgende Ehrenmitglieder der J. G. verzeichnet: Siegmund Wölfler, Bankier in Wien; Simon Hoffmann, Eisenhändler in Pilsen; Simon Steiner, Fabrikant in Tachau; Familie Weil, Warenhandlung in D.; Heinrich Steiner, Kaufmann in Gibach.

Nach dem Tode des letzten Vorstehers der J. G. Jakob Lurie besorgten Josef Hirsch in Darnschlag und Siegfried Hirsch in Prostibor die Verwaltung bis zur vollständigen Einverleibung in die K. G. Mies. Die in Prostibor vorhandene Synagoge wurde i. J. 1923 demoliert, nur ein Teil derselben wird zur Aufbewahrung des Totenwagens erhalten.

Gegenwärtig leben noch 3 Familien im ehemaligen Gebiete der J. G. Döltischen: Siegfried Hirsch, Kaufmann in Prostibor, Berta Lurie, Warenhandlung in Prostibor und Josef Hirsch, Kaufmann in Darnschlag.

Oft aber kommen noch aus fernen Städten zahlreiche Gäste, um ihre Lieben auf dem stillen Friedhofe zu besuchen und im Dorfe die bescheidenen Wohnstätten zu betrachten, in welchen die Vorfahren in vergangenen Zeiten genügsam und mühselig den Lebensunterhalt erwarben und den Grund des zukünftigen Wohlstandes ihrer Nachkommen legten.

Geschichte der Juden in Drosau.

Bearbeitet von
Fachlehrer Rudolf Křížek, Drosau.

Dějiny Židů ve Strážově.

Zpracoval
Rudolf Křížek, odb. uč. v Strážově.

V malebném zákoutí českého Pošumaví, asi 17 km od Klatov na jih směrem k bavorským hranicím, leží neveliké městečko Strážov (něm. Drosau).

St. má dnes něco málo přes 1300 obyvatel československé národnosti. Kraj okolní jest dosti úrodný, proto převážná většina obyvatelstva se živí zemědělstvím. Obchod a řemesla zde živoří.

Minulost měl St. lepší než má přítomnost! Jest jedním z odumírajících měst. Život v něm byl kdysi rušnější, obchod čilejší, řemesla v rozkvětu, a to vše v neposlední řadě zásluhou početné dřívě slozky jeho obyvatel — Židů. Jestě v r. 1870 měl St. 1850 obyvatel, z kteréhožto počtu bezmála jednu pětinu tvořili Židé.

Vznik St. spadá bezpochyby do doby, kdy králové čeští zajišťovali jihozápadní hranici Čech proti vpádům loupeživých sousedů Bavorů. Vedle Chodů a Králováků byla to řada pomezních tvrzí, při zemských stezkách ležících, jejichž úkolem bylo nepřátelské vpády zadržovati a odrážeti. A jedním z článků této branné soustavy byl St. Na ostrohu 50 m nad řekou Strážovkou, v místech, kde se nyní říká „Na Hradčanech“, vybudována byla pomezní strážní tvrz, které se podle účelu jejího dostalo patrně jména „Strážov“. Byla sídlem krajištníka čili vyššího vojenského úředníka, velitele to hradní posádky.

Pod ochranou této tvrže usazovalo se záhy nové obyvatelstvo, sedláci a — Židé. Tak vznikla ves Strážov a vedle ní židovská čtvrť na straně severní mimo opevnění. Potvrzuje to na dačnické listině rytíře Buška z nedaleké Opálky z r. 1405, týkající se farního kostela ve St., kteráž jest první historickou zprávou, zmiňující se o Židech co usedlých obyvatelích ve St. Počet jejich však v době tehdejší není znám. Z uvedeného patrně, že ž. o. ve St. patří k nejstarším v Čechách.

Po válkách husitských objeveny byly ve St. rudné žíly stříbrné a zahájeno dolování na stříbro. Okolnost tato podnítila ještě čilejší usazování se Židů ve St. R. 1441 obývali již 16 domů. Věnovali se — tajně ovšem — výnosnému obchodu s dobytým stříbrem.

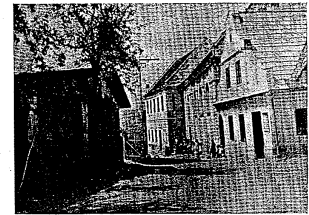
Přilivem nových přistěhovalců, jednak horníků, jednak Židů, dosavadní neveliké městečko St. znamenitě vzrostlo. Na příměvu pana Viléma z Ryzmburka a Švihova, nejvyššího hofmistra královského, byl St. r. 1524 povýšen od krále Ludvíka I. na město.

Současně udělil král novému městu řadu výsad, které měly za následek neobvyčejný rozmach obchodu a řemesel v tomto pohraničím městečku. St. povoleny dva výroční trhy, týdnění trh na dobytek, přízi a plátno každý čtvrtek a zřízení skladu soli.

Rodin židovských ve St. stále přibývalo, takže v 16. stol. vlastnili tu Židé už 20 domů. Počet tento se pak ustálil a zůstal celkem nezměněn až do r. 1848, kdy se uvádějí ve St. 43 rodiny židovské, obývající

20 domů. Jest to nejpočetnější ž. o. na Klatovsku, Klatovy samé nevyjímajíc.

Strážovští Židé jako element ve středověku vůbec bezprávný a jen trpěný museli bydleti mimo vlastní opevnění městečka. Bydleli zde pohromadě v jedné ulici, vedoucí od západu k východu. Tato ulice podnes nese — neoficiálně bohužel — své historické po-

jemování „Židovská“. Domy židovské byly většinou jednopatrové, solidně z kamene stavěné, s přízemními jizbami vesměs klenutými. Číslování domů židovských provedeno bylo jako všude jinde na rozdíl od křesťanských číslování římskými. Toto odlišné číslování udrželo se ve St. až do r. 1880. Byly to domy s těmito nyní největšími čísly popisnými: 180 — I., 181 a 182 — II., 183 — III., 184 — IV., 185 a 186 V., 187 — VI., 188 a 194 — VII., 189 — VIII., 190 — IX., 191 — X., 192 a 193 — XI., 195 — XII., 196 — XIII., 197 — XIV., 198 — XV., 199 — XVI. Židovská ulice na rozdíl od ostatních ulic strážovských byla vydlážděna.

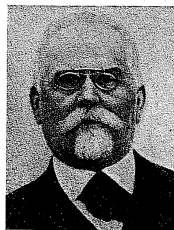
St. ležel při důležité kdysi zemské obchodní stezce, která vedla z bavorského města Světlé (Zwiesel) přes Železnou Rudu, Pančí, Mústek, Měšitě, St. do údolí řeky Uhnavy a dále pak přes Klatovy do nitra Čech. Židé strážovští jakožto obchodně zdatný element strhli většinu obchodu na sebe. Veškeré obchody byly soustředěny v židovské ulici, po ostatním městečku nebylo vůbec krámu. Stav tento potrvál až do 60ých let minulého století.

V dobách nejstarších obchodovali, jak již svrchu řečeno, stříbrem a solí, kromě toho však též dobyt看 všeho druhu, obilím, vínem, bílým pivem, malvazem, rybami, sukem, plátnem, kmentem a j.

V XVIII. a XIX. st. vedli obchod zbožím koloniálním, střížným, železem, obilím, lihovinami, mlem, vlnou, peřím a kožemi. Finančně zdatní jednotlivci měli vydatný zdroj příjmů z půjčování peněz. Obchod s peřím byl neobvyčejně rozsáhlý a obchodní styky

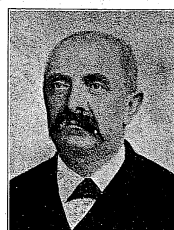
K. R. Stadler

Jakob Sprinzels

František Stadler

Jakob Stadler

značnou oklikou na sever přes Klatovy. Rovněž i druhá trať Plzeň—Železná Ruda vyhnula se St. A tak St. nepřízní osudu octl se m i m o železniční spoje, což mělo pak přirozeně neblahé následky pro další jeho rozvoj v době nynější.

Toto odříznutí St. od světa nejtěžší nesli strážovští Židé, kteří z 90% se živilo obchodem. Vidouce veliké možnosti a výhody, které se v oboru průmyslu a obchodu otvíraly v městech při drahách, opouštějí znechabla rodný St. a stěhují se do měst. Usazují se většinou v Klatovech, jedinci pak v Přestěch, v Plzni, v Praze, ve Vídni, v Budapešti, ba až v Americe. Emigrace ta počala se po r. 1880. R. 1894 bylo ve St. už pouze 11 židovských rodin o 45 členech. Během následujících let vystěhovalo se dalších 10 rodin. Co tato emigrace Židů pro St. po stránce hospodářské znamenala, jakou ztrátu a ochuzení představovala, pochopíme, uvážíme-li, jak platnou, podnikavou a finančně zdatnou složku jeho obyvatelstva strážovští Židé představovali. Naproti tomu emigraci židovské ze St. štěstí ve světě přálo a většinou velmi zbohatla.

Pokud známo, vystěhovali se z význačnějších rodin Bruml Benedikt do Klatov, kdež vlastnil velkou pilu a chemickou továrnu u hlavního nádraží, Stadler Leopold do Ameriky, kdež usadil se jako notář v Novém Yorku, B. Isák Bruml do Klatov, kde měl továrnu na vat, B. Singer do Klatov, kde zřídil velkou továrnu na výrobu koží, I. Sprinzels do Prahy, kdež založil velkoobchod zbožím koloniálním existující dosud, Arnošt Weiner do Klatov, kdež vlastnil továrnu na kůže, Jakob Stadler do Prahy, kde žil jako obchodník na odepocinku.

Ve St. setrvala pouze jediná židovská rodina, Benedikt Stadler, majitel továrny na vydělávání koží. Po něm ji převzal a moderně zařídil nynější majitel Karel Feigl. Ač rozptýleni ve světě, členové emigrace rodného St. nikdy nezapomínali a příležitostně navštěvují jej dosud. A nejen navštěvují, i pomocnou ruku podávají, kde třeba. Jako zářný a vzácný příklad činnorodé lásky k rodnému místu dlužno uvést p. Františka Stadlera, komerčního radu a velkoobchodníka z Prahy, syna svrchu uvedeného již obchodníka Jakuba Stadlera. Rok co rok pamatuje na strážovskou chudinu štědrým vánočním nadánkou. Sokolu strážovskému velmi vydatně přispěl při stavbě jeho tělocvičného stánku a pamatuje naň při každé příležitosti.

I městu St. k plnění sociálních úkolů poskytl nejdou vysokou finanční podporu. Jeho štedrá ruka otevřena jest stále pro každého bídu a nouzi trpícího, nejdou adept umělecké dráhy našel v něm vřídneho mecenáše.

Město St. v uznání těchto zásluh jmenovalo jej svým prvním čestným občanem a portret jeho zdobí — pro pamět současníkům i budoucím — zasedací síň městské radnice a sokolovny.

O. ž. ve St. v důsledku neutuchající emigrace slábla rok od roku víc a více, až kolem r. 1905 zanikla nadobro. Židovská ulice, kdysi tepna obchodního ruchu ve St., nejvýstavnější a nejrušnější z jeho ulic, jest dnes sotva stínem své slavné minulosti. Křesťanské krámký nynější dilem jsou zavřeny, dilem bidné živoři. Osířelá, opuštěná synagoga a k ní přitulená žid. škola, oba pozůstali svědkové jiných, lepších časů, přešly v soukromý majetek. Majitelem jejich jest nyní Zikmund Lederer, obchodník v nedalekých Janovicích nad Uhlavou. Škola pronajata jest na byty, synagoga slouží za skladiště.

A ještě jeden památník zůstal ve St. na zaniklou o. ž. Jest to jasná a ničím nezkalená vzpomínka na ni u dosud žijících pamětníků.

Ke cti strážovských Židů nutno uvést, že hlásili se vždy, ač seděli na samém národnostním pomezí, i za dob rakouského režimu věrně k národnosti české. Bylo to patrně vlivem tradice z dávné minulosti. Vždy se také a rádi v české společnosti pohybovali. Ve St. znamenali živel přičinlivý, zámožný, obchodně rutinovaný a inteligentní. Pro svou úslušnost, jemně a uhlazené chování, konciliantnost a čestné jednání těšili se u spoluobčanů znamenitě vážnosti. Jejich plesy, každoročně pořádané, navštěvovány byly vybranou společností křesťanskou i z dalekého okolí. Po nějaké rasové nenávisti, až snad na ojedinelé výstřelky lidí zaostalých, nebylo tu stopy.

Jsou tudíž ve St. na zaniklou o. ž. vzpomínky ty nejlepší.

Aby obraz krásného soužití strážovských hraničářů s jejich židovskou kolonií v minulosti uchován zůstal i pokolením budoucím v této historicko-dokumentární knize, toť úkolem těchto řádků.

Zur Geschichte der Juden in Dürrrmaul.

Als die Juden im J. 1686 aus Plan vertrieben wurden, fand ein Teil dieser Juden in den benachbarten Orten Kuttenplan und Dürrrmaul eine sichere Zufluchtsstätte. Im J. 1767 zählte man in P. 12 Häuser,

Das Neujahrgeld betrug in Kuttenplan 9 fl., in Dürrrmaul 3 fl.

Der Graf versicherte sie zugleich des obrigkeitlichen Schutzes gegen jedwede boshafte Neckung und ungebührliche Haltung.

Aus dem herrschaftlichen Branntweinhaus waren die Dürrrmauler Juden zur jährlichen Abnahme von 200 böhm. Seideln Branntweins verpflichtet. Von jedem Eimer „Koscherwein“ hatten sie der Herrschaft 30 kr. Nutzungsgebühr zu erlegen.

Die Schlussbestimmung verpflichtet alle Nachfolger des Grafen im K. der Herrschaft Kuttenplan zur Aufrechterhaltung dieser Konzession für immerwährende Zeiten (Orig. Urkunde in Verwahrung der K. G. Kuttenplan).

Graf Cajetan von Berchem-Haimhausen ermöglichte der jüd. Bevölkerung von Kuttenplan und Dürrrmaul durch einen Jahresbetrag von 115 fl. C. M. (14. Nov. 1843) die Anstellung eines eigenen Predigers, der, wie er betonte, „ein aufgeklärter tatkräftiger Mann aus neuerer Schule hervorgegangen und von unserm Jahrhundert angemessen, den Landesgesetzen nicht entgegenstehenden Reformgesinnungen durchdrungen sein müsse“. (Orig. Urk. dto. 4. Nov. 1843, eingetra-

Tempel (Außenansicht)

die sich im Besitze von Juden befanden. Es gab damals in P. 18 Judenfamilien und auch das Vorhandensein eines jüdischen Gemeindehauses läßt auf ein reges jüdisches Gemeindegelieben schließen.

Am 8. September desselben Jahres bestätigte und vermehrte Graf Sigismund von Haimhausen die den Kuttenplaner und Dürrrmauler Juden von seinem Vorfahren, dem Grafen Franz Ferdinand erteilte und 1727 von dem Grafen Ferdinand von Kupfenwald, Hauptmann des Pilsner Kreises, bestätigten Privilegien, laut welchen den Juden Handel und Wandel, Nahrungs- und Gewerbetreiben vollständig freigegeben wurde.

Durch dieselbe Konzession wurden sowohl die Dürrrmauler als auch die Kuttenplaner jüdischen Wohnhäuser von jeder Militärbequarterung und anderen dergleichen Bürden für immer befreit.

Weiter wurde den Juden gestattet, „an ihrem Sabbat und anderen jüdischen Feiertagen einige Christenmenschen dem alten Herkommen gemäß gegen gebührlichen und mit den Christen zu vergleichen habenden Lohn zur Hausarbeit zu nehmen“.

An Gebühren hatten die Kuttenplaner Juden der Schutzobrigkeit jährlich halb Georgi, halb Galli zu entrichten: für ein Wohnhaus 10 fl., ein Inwohner 5 fl., eine Witwe 45 kr., ein lediger Sohn von 18 Jahren aufwärts 45 kr., eine ledige Tochter desselben Alters 30 kr.

Die Dürrrmauler Juden zahlten „nachdem dieselben in minderem Handel und Gewerbe“, für ihre Häuser bloß 7—8 fl.; für die Synagoge hatten die Kuttenplaner als auch die Dürrrmauler Juden jährlich 1 fl. 30 kr. zu zahlen.

gen in der böhm. Landtafel 24. Nov. 1851, Hauptbuch Tit. K. tom. XVIII, Fol. 232.)

Im J. 1896 zählten die Juden in D. ungefähr 100 Personen.

Tempel (Innenansicht)